

ISSN (Print): 2521-666X
ISSN (Online): 2706-9079

Науковий погляд: економіка та управління

№1 (67), 2020

Видавничий дім
«Гельветика»
2020

Науковий погляд: економіка та управління
(правонаступник наукового журналу
“Вісник Академії митної служби України. Серія: “Економіка”)
Видається чотири рази на рік
Заснований Університетом митної справи та фінансів у травні 1999 р.

Науковий журнал включено до переліку наукових фахових видань України з економіки
на підставі Наказу МОН України від 16 травня 2015 року № 515

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет вченою радою
Університету митної справи та фінансів (протокол № 10 від 24 лютого 2020 р.)

Редакційна колегія:

Заруцька О. П. – доктор економічних наук
(*головний редактор*);

Лисяк Л. В. – доктор економічних наук, професор
(*заступник головного редактора*);

Баранник Л. Б. – доктор економічних наук, професор;

Вакульчик О. М. – доктор економічних наук,
професор;

Григораш О. В. – кандидат економічних наук, доцент;

Жадько К. С. – доктор економічних наук, професор;

Павлов Р. А. – кандидат економічних наук, доцент;

Петруня Ю. Є. – доктор економічних наук, професор;

Фесенко В. В. – доктор економічних наук, професор;

Фролов С. М. – доктор економічних наук, професор;

Дорина Елена – доктор экономических наук,
профессор (Республика Беларусь);

Olexandr Nekhay – Ph.D. in Economics, Professor
(Spain);

Дерев'янюк Т. П. (*відповідальний секретар*).

Статті друкуються в авторській редакції
Комп'ютерна верстка: І.І. Стратій

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації серія КВ № 21856-11756 ПР,
видане Міністерством юстиції України 21 грудня 2015 року.

Адреса редакції: вул. Володимира Вернадського, 2/4, м. Дніпро, 49000
Телефон редакції: +38 (073) 096 46 70
Електронна адреса: editor@scientificview.umsf.in.ua
Сайт видання: www.scientificview.umsf.in.ua

Підписано до друку 20.03.2020. Формат 64×84/8 мм. Папір офсетний.
Гарнітура Таймс. Ум. друк. арк. 23,02. Обл.-вид. арк. 22,06.
Наклад 100 прим. Замовлення № 0420/114.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
73034, м. Херсон, вул. Паровозна, 46-а
Телефони: +38 (0552) 39 95 80, +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

Мостепанюк А.В.

Трансформація європейської соціальної політики в умовах глобалізації.....7

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Грибіненко О.М.

Макроекономічні виміри безпеки країн світу.....11

Макаренко П.О.

Аналіз розроблення людино-орієнтованого стратегічного підходу до виходу з кризи в умовах перехідної економіки.....19

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Воленчук Н.А.

Наукові засади інноваційного розвитку аграрної науки на регіональному рівні.....25

Дюк А.А.

Організаційно-економічні характеристики соціалізації підприємництва на селі в сучасних умовах господарювання.....32

Передерко В.П.

Аналіз потоків внутрішнього туризму в Івано-Франківській області у 2018 р. за даними мобільного зв'язку. Частина 3.....41

Сенишин О.С., Чопко Н.С., Мункачій І.З.

Досвід розвинутих країн у сфері державного програмування охорони довкілля та його адаптація до умов України.....47

Шкарлет С.М., Лойко Д.М.

Поняття інноваційного потенціалу в контексті різних методологічних підходів.....53

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Завідна Л.Д.

Управління витратами підприємств ресторанного господарства.....60

Занора В.О.

Мотивація команди для управління проектами розвитку підприємства: практичні засади.....67

Капінус Л.В., Скригун Н.П., Петрович М.В.

Перспективи розвитку ОТТ-реклами на онлайн-ринку.....74

Ліпич Л.Г., Хілуха О.А., Кушнір М.А.

Теоретичні підходи до формування моделей компетентностей у системі управління людськими ресурсами підприємства.....78

Мельник А.О., Колесник А.О.

Податковий складник економічної безпеки підприємства.....83

Мельник А.О., Лучна Н.С.

Система розвитку персоналу підприємства.....89

Наджіб Фертас

Особливості формування структури ресурсного потенціалу підприємства з позиції конкурентоспроможності.....95

Писаренко С.В., Решетник В.Г., Ільченко А.І.

Ресурсний потенціал як чинник забезпечення конкурентоспроможності підприємства.....99

Смерічевський С.Ф., Шевченко А.В., Савельєв М.С.

Оцінка лояльності споживачів до торгової марки.....105

Ткачук Г.О.

Технології системи забезпечення економічної безпеки підприємства: науковий підхід до застосування.....112

DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2020-67-5>
УДК 334.78

Дюк А.А.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки,
Вінницький національний аграрний університет

Diuk Anna

Vinnitsia National Agrarian University

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦТВА НА СЕЛІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC CHARACTERISTICS OF SOCIALIZATION OF ENTREPRENEURSHIP IN THE CURRENT ECONOMIC CONDITIONS

У статті здійснено методичну оцінку теоретико-практичних засад функціонування, соціалізації підприємництва, визначено і систематизовано сучасні особливості організаційно-економічних характеристик розвитку цього процесу на селі в умовах трансформації. Запропоновано наукове визначення соціалізації підприємництва у розрізі організаційно-правових форм господарювання. Проаналізовано динаміку зміни структурного складу підприємств різних організаційно-правових типів, наведено перелік соціальних підприємств і систематизовано напрями їхньої діяльності. Визначено чинники соціалізації, які дають можливість відзначити пріоритетні форми підприємств як організаційних структур. Концептуально передбачено перспективи поширення підприємств у виробничій і соціальній сферах на основі аналізу загальних мотивацій ведення підприємницької діяльності на селі.

Ключові слова: підприємництво, соціалізація, організаційно-правова форма, організаційна форма, кооперація, соціальні та організаційно-економічні характеристики підприємств.

В статье осуществлена методическая оценка теоретико-практических основ функционирования, социализации предпринимательства, определены и систематизированы современные особенности организационно-экономических характеристик развития этого процесса на селе в условиях трансформаций. Предложено научное определение социализации предпринимательства в разрезе организационно-правовых форм хозяйствования. Проанализирована динамика изменения структурного состава предприятий различных организационно-правовых типов, приведен перечень социальных предприятий и систематизированы направления их деятельности. Определены факторы социализации, которые дают возможность отметить приоритетные формы предприятий как организационных структур. Концептуально предусмотрены перспективы распространения предприятий в производственной и социальной сферах на основе анализа общих мотиваций ведения предпринимательской деятельности на селе.

Ключевые слова: предпринимательство, социализация, организационно-правовая форма, организационная форма, кооперация, социальные и организационно-экономические характеристики предприятий.

The article provides a methodological assessment of the theoretical and practical principles of functioning, socialization of entrepreneurship, defines and systematizes the modern features of organizational and economic characteristics of the development of this process in the countryside in the conditions of transformations. Scientific provisions have been systematized, with theoretical and methodological correlations of the essence of classical (economic) and social entrepreneurship. The research task of harmonizing the content of the concept of socialization of entrepreneurship as a motivated socio-economic process has been implemented. The scientific definition of socialization of entrepreneurship in terms of organizational and legal forms of management is offered. The methodological connection between the evolution of the economic system and the socialization of entrepreneurship has been proved, in particular with the emergence of social enterprises as the newest organizational structures. The dynamics of change in the structural composition of enterprises of different organizational and legal types is analyzed, the list of social enterprises is presented and the directions of their activity are systematized. The specific feature of the cooperative form of organization of the enterprise as the most socially oriented among others in production and social activity is proved. The main aspects of the presentation of the economic and social principle of cooperatives as organizations of socially oriented activities, providing employment for the peasants, as well as the development of territories and villages, are noted. The factors of socialization that give an opportunity to note the priority forms of enterprises as organizational structures are identified. The hypothesis of understanding the characteristics of social entrepreneurship as a source of formation of social guarantees of rural development in the conditions of change of state social policy has been proved. Prospects for expansion of enterprises in the production and social sphere are conceptually foreseen on the basis of the analysis of the general motivations of rural business activity.

Key words: entrepreneurship, socialization, organizational and legal form, organizational form, cooperation, social and organizational and economic characteristics of enterprises.

Постановка проблеми. Проблеми сучасного розвитку підприємництва актуалізуються завдяки багатовимірності соціально-економічних процесів.

Із переходом до вищих рівнів розвитку, підвищенням матеріального добробуту поглиблюються процеси соціалізації організаційно-економічних структур.

Соціальне начало в організації, економіці функціонування, розбудові підприємництва визнане динамічним, зокрема, для реалізації засад сталого розвитку. Впровадження соціального начала у систему підприємництва в Україні потребує наукової оцінки. Проблематику соціалізації підприємництва потрібно визнати актуальною і важливою з погляду соціально-економічних проблем, які спостерігаються в українському селі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розглядаючи проблему, розмежуємо її на загальноекономічний контекст (загальні засади соціалізації) і галузевий, або секторальний (соціалізація конкретизована по відношенню до умов сільського розвитку). Дослідження соціалізації підприємництва як суспільного явища напрацьовані у роботах Р. Оуена [1], А. Сміта [2], Й. Шумпетера [3], К. Маркса і Ф. Енгельса [4]. Продовжили наукову місію викладу загальних засад соціалізації підприємництва М. Юнус [5], Г. Башнянин [6], О. Харитонова, О. Криловська [7], у дослідженнях яких поглиблено теоретичну сутність соціалізації, у тому числі розкрито засади соціального підприємництва. Проблеми соціально-економічної ефективності, організаційно-економічних характеристик соціалізації підприємництва в сільському господарстві і на селі активно досліджуються Ю. Лупенком [8; 26], М. Маліком [9], І. Прокопою [10], В. Діесперовим [11], О. Шпикуляком [12]. Дотичні до питання соціалізації підприємництва напрацьовані класичної і сучасної новітньої економічної думки є надзвичайно обширними, адже підприємництво проникло в усі сфери життєдіяльності людства. Класична концепція соціалізації господарської діяльності започаткована ще у працях Р. Оуена [1] і А. Сміта [2]. Р. Оуен наголошував на необхідності соціально спрямованого розвитку економіки через поширення кооперації [1]. А. Сміт [2] розглядав проблему соціального в господарських процесах через підвищення добробуту працівника створенням комфортних умов трудової діяльності, аспекти обміну. Він стверджував, що «у кожному розвиненому суспільстві головний товарообмін відбувається між міськими і сільськими мешканцями» [2, с. 291] (обмін – похідна від господарської діяльності, яка означає вихід підприємства на ринок (авт.)). Також А. Сміт [2] довів, що, виходячи на ринок, сільський господар потрапляє в умови соціально-економічних відносин. Звідси можна стверджувати, що сільськогосподарські продукти, створені для продажу на ринку, є першочерговим чинником соціалізації підприємництва. Таким чином, уже на етапі зародження капіталізму науковці висловлювали думки про соціалізацію підприємництва через обґрунтування засад виконання ним класичних функцій задоволення потреб соціуму в товарах і послугах.

Мета статті полягає у розкритті теоретико-методологічних засад соціалізації підприємництва на селі та організаційно-економічних характеристик результатів цього процесу в сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу. У мірі задоволення економічних інтересів суспільства, розроблення

відповідної науково-методичної бази з'явилися ядро виражені концепції соціалізації господарювання, підприємництва, трудових відносин. Представником соціально-психологічного напрямку пізнання проблеми є М. Вебер [16]. Він на відміну від А. Сміта [2] та його послідовників «дух капіталізму» розглядав через соціальну значимість відносин між людьми, які беруть участь у виробничому, господарському процесі, тобто взаємодіють між собою в економічному обміні [15; 16]. М. Вебер [16] як соціолог в економічному оцінюванні господарських, а отже, підприємницьких процесів убачав соціальне начало, а зусилля людини визначав головним чинником прибутковості, рентабельності [16, с. 28–29]. Тобто йдеться про соціалізацію в господарському застосуванні «особистих зусиль для отримання прибутку...» [16, с. 29]. У цьому полягає зв'язок соціального (людина-працівник) і економічного (підприємницький результат), а отже, викривається результат соціалізації.

Макс Вебер [15] визначив базові аспекти соціалізації господарювання, зазначивши, що «...господарювання само по собі не має бути соціальними діями» [15, с. 65], тобто трактував соціалізацію як процес, першооснову якого становить матеріальна взаємодія для створення економічного блага, що за результатами обміну перетворюється на соціальне. Незважаючи на свою безумовну прихильність до соціальної концепції розуміння економічних відносин, М. Вебер [15] зазначив про соціалізацію підприємництва на економічних засадах, тобто визнав економічне начало базовим для становлення соціального.

Розвиток продуктивних сил і виробничих відносин відбувається завдяки підприємству, яке зі зростанням добробуту населення активно соціалізується, тим самим надаючи людям можливості доступу до більшої кількості благ або також надаючи більшу кількість благ для людей. Це у певному розумінні й є соціалізація підприємства. Проте теорія підприємства різнобічна, а роль соціального ефекту в господарській діяльності трактована по-різному.

Й. Шумпетер [3] як основоположник наукового знання про особливості функціонування підприємницької діяльності на перше місце ставив економічне, інноваційне начало, а соціальне вважав вторинним. В основі концепції підприємства Й. Шумпетера [3] – висновок про те, що підприємець є особою, яка вкладає капітал у виробництво, іншу діяльність, діє в умовах ризику і за допомогою інновацій прагне отримати прибуток. Тобто на першому плані економічні мотиви, а соціальний ефект – похідна, сформована рівнем задоволеності потреб проданим товаром або наданою послугою. У його працях не значилися аспекти соціальної відповідальності бізнесу, філантропії, про що в певному ракурсі говорив А. Сміт [2]. Тому можна зробити висновок про те, що у класичному розумінні підприємство не передбачає широкої соціалізації, а лише переважно отримання прибутку для власного збагачення.

Форми й організаційні структури підприємництва здобули все більшу ефективність, постійно адаптуються до нових умов. Підприємницька діяльність позиціонується у будь-якій сфері як суб'єктивна, оскільки базується на спроможності підприємця ефективно організувати ведення бізнесу.

Усталеним є розуміння суті підприємництва як: соціально, економічно і навіть політично значимої продуктивної сили; споживача і творця інновацій, новітніх способів організації виробництва, господарської, соціальної діяльності.

Актуальними в науці і суспільному житті свого часу були ідеї соціалізації підприємництва шляхом усунення важеля конкуренції. Ці ідеї поширювалися як концепція крайньої соціалізації господарювання, в її основі – соціальна рівність за доходами, здібностями і відсутність змагальності на ринку. Ідеологами цього підходу вважаються К. Маркс і Ф. Енгельс [4]. Проте практика показала, що поступального розвитку соціально-економічних систем, зростання продуктивності можливо досягти лише на конкурентних засадах, а соціальна рівність – це утопія.

У високорозвинутому світі пріоритетною є ідея соціалізації підприємництва на засадах соціально відповідального господарювання. За методологічну основу її реалізації взято теорію сталого розвитку, яка передбачає інклюзивність підприємництва, ощадність використання ресурсів, урахування достатності меж зростання, соціального підприємництва тощо. Це найбільш актуальні по відношенню до соціалізації підприємництва концепції узагальненого розуміння цього процесу, зокрема на селі. Вони представлені працями і розробками за авторством таких дослідників, як Д. Медоуз [22], Й. Рандерс [22], Ю. Норберг [20], М. Юнус [5] та ін. [18].

Із зазначених позицій ідеологія соціалізації підприємництва, її фундаментальна пізнавальна частина вибудована у дослідженнях, які представлені у працях таких сучасників, як: Ю. Норберг [20] (розкрив проблеми людства, соціалізовані через вирішення завдань забезпечення конкурентної рівнодоступності до матеріальних, духовних благ); Т. Гарфорд [18] (розглянув історичні аспекти соціально-економічних змін завдяки винаходам); А. Шептицький [13] (ідейне підґрунтя оцінки гармонії між економічним і соціальним чинником господарювання); Дон. Медоуз, Й. Рандерс і Ден. Медоуз [22] (концепція меж економічного зростання з передбаченням досяжності сталого розвитку, враховуючи соціалізацію результатів); Вумек Джеймс і Джонс Деніел [17] (розкриття засад ощадливого виробництва на рівні господарських суб'єктів для забезпечення їх економічної та соціальної ефективності); М. Юнус [5] (теорія і практика соціального підприємництва для подолання бідності, голоду, забезпечення ширшого доступу населення до механізмів задоволення життєвих потреб).

Прикладні аспекти соціалізації підприємництва, враховуючи сільський сектор – виробничий та соціальний складники – висвітлено у праці Х. Бергмана [19],

який розглядав соціологічні проблеми соціалізації господарювання залежно від організаційної сукупності індивідів, зв'язків між ними (сімейне господарство, класичні підприємницькі організації – товариство, кооператив, асоціація).

О. Харитонова і О. Крилова [7] цілком слушно вважають соціалізацію підприємництва безперервним, еволюційним, неминучим процесом, який означає, «... що взаємовплив і взаємопроникнення підприємства і суспільства розширюються на кожній більш високій цивілізаційній фазі» [7], а це означає еволюційність процесу підвищення соціальної відповідальності підприємців симетрично зростанню доходів від господарських операцій. Бачення цих авторів засноване на переконанні про кореляцію між економічним добробутом суспільства, багатством підприємця і соціалізацією підприємництва з ефектом підвищення соціальної відповідальності.

Г. Кошарна [23] розкрила цивілізаційний аспект соціалізації підприємництва з охопленням економічного, екологічного, меценатського складників, тобто розглянула проблему надзвичайно широко, коментуючи її значимість.

Безпосередній аспект соціалізації підприємництва, враховуючи сільський сектор, розкрито у працях таких вітчизняних економістів-аграрників, як: М. Малік [8; 9], В. Діесперов [11], Ю. Лупенко [8; 21; 26], В. Месель-Веселяк [21; 26], О. Шпикуляк [12; 14; 21; 26; 27], О. Бородіна, І. Прокопа [10] Але першочерговим завданням вони бачать забезпечення добробуту села за рахунок високоефективного підприємства [8]; зачіпають соціально-організаційні аспекти розвитку підприємств, пов'язані зі становленням соціального капіталу [8–12; 14].

У роботах цих учених із різних позицій охарактеризовано соціалізацію підприємництва як: класичного явища комерційних підприємств (через аспекти соціальної відповідальності); явища у формі соціальних підприємств, що спеціалізуються на соціально спрямованій діяльності. Аналіз публікацій із піднятої проблеми засвідчує неабияку заінтересованість науковців, розширення дослідницького горизонту пізнання, проте нерозкритими, малодослідженими залишаються проблеми: поглибленої оцінки, комплексного розгляду організаційно-економічних характеристик соціалізації підприємництва на селі, зокрема сільськогосподарського; соціального підприємництва як інноваційної форми з безприбутковим статусом, яка має суспільне значення.

Здійснюючи пошук моделей продуктивних удосконалень способів організації господарської діяльності, вчені і практики прийшли до визнаного розуміння важливості підприємництва як раціональної організаційної системи побудови багатогранного процесу взаємодії продуктивних сил, інноваційного розвитку виробничих відносин. Є підстави вважати підприємництво глобальною інновацією, продуктивною силою, яка змінила світ, посиливши його можливості в ефективному економічному зростанні, організаційно-економічному забезпеченні

соціального добробуту людей. Із часом класичні форми підприємництва трансформувалися в різновиди, наприклад у форматі соціального підприємництва.

Дослідження соціалізації сільськогосподарського підприємництва є міждисциплінарним, тому що здійснюється в рамках методології економічної і соціологічної наук. Соціальний контекст пізнання методично формується визначеннями поняття соціалізації [24, с. 337] і категорії соціального капіталу [12; 14] як втіленням якостей соціальної координації суб'єктів соціально-трудова відносин у системі ринку, а також утворених ними організаційних структур.

«Соціалізація – процес становлення і розвитку особистості, набуття нею соціальних норм, традицій, цінностей, умінь, здібностей» [24, с. 337]. Вона впливає на формування в індивіда підприємницьких здібностей, конкурентного мислення, прагнення до інновацій; відбувається у процесі соціальної взаємодії [24, с. 57], адже підприємства як організації є активною формою соціальної взаємодії людей для досягнення цілей, забезпечення прибутку.

На практиці є галузеві особливості підприємництва. Науковці вважають, що «соціальна значимість підприємництва як генератора сільського розвитку зумовлена спроможністю його суб'єктів до формування, накопичення та активізації матеріально-фінансових джерел задоволення людських потреб» [8, с. 20]; «у контурах ринку підприємництво вже давно постало не лише як економічне явище, воно всебічно соціалізоване у створену людиною систему суспільно-економічного поступу – наслідок глобального контексту, адже лише завдяки підприємництву соціум набуває «статусу» продуктивності» [27, с. 9].

Теоретико-методологічні засади соціалізації підприємництва на селі базуються на загальному переконанні про зв'язок соціального й економічного начала через механізм суспільного, ринкового, ідеологічного транзиту мотивів індивіда забезпечити кращі умови власного існування. У сільському секторі окрім цих двох начал прямо відслідковується природне начало, адже цей сектор є середовищем, у якому створюються матеріальні блага, функціонують підприємства. «Матеріальну основу соціалізації становить дія закону усупільнення виробництва і праці ... закон соціалізації виражає внутрішньо необхідні сталі і суттєві зв'язки між зростаючим усупільненням виробництва і праці, досягнутим рівнем розвитку технологічного способу виробництва і поступовим подоланням відчуженості найманих працівників від процесу праці, економічної власності і влади на макрорівні й певної соціалізації соціально-економічних функцій держави на макрорівні...» [7]; «...соціалізація підприємництва передбачає покладання соціальної відповідальності на підприємництво, тобто зобов'язань підприємств (фірм) приносити користь суспільству, спрямовуючи частину прибутку на вирішення ключових соціальних проблем» [7]. Соціалізація є практичним сприйняттям цінностей, принципів підприємницької діяльності, по-

ширенням організаційних форм підприємств економічного і соціального призначення. Тому організаційно-економічні характеристики соціалізації розглядаємо як результативність діяльності підприємств через аналіз складу форм господарювання, їх соціальної спрямованості, зокрема через оцінку поширення кооперативів.

Соціалізацію підприємництва розглядаємо через проблеми створення соціально спрямованих за організаційною формою підприємств, а також побудову системи соціально спрямованого бізнесу. В основі процесу соціалізації – поширення соціальних і економічних структур підприємницького типу, які своїми діями сприяють розвитку сільських територій і села. Також соціалізацію сільськогосподарських підприємств слід пов'язувати з результатами реалізації ними своєї функції на благо соціуму, а саме: виробництво продовольства (продовольча безпека); створення робочих місць (зайнятність); формування матеріального добробуту (доходи від праці у сільському господарстві); підтримку розвитку сільських територій (соціальна інфраструктура тощо).

Соціалізація може вважатися результатом економічної поведінки власників підприємства в частині реалізації соціальної відповідальності, виконання функції соціального підприємництва. Наприклад, екологічна свідомість – чинник соціальної відповідальності, соціалізації підприємництва через механізм свідомого дотримання чи недотримання правил взаємодії з природою, які мінімізують негативний вплив технологій і способів виробництва. Організаційно-економічна соціалізація – поширення соціальних підприємств через різні організаційні форми їх створення й функціонування.

Відповідно, соціалізація бізнесу, яка відбувається протягом багатьох століть, забезпечила перетворення капіталістичного підприємництва на соціально спрямоване, а паралельно виникли структури виключно соціального характеру – тим самим відбувається формування соціальної економіки. Суб'єкти господарювання беруть безпосередню участь у соціалізації економічної системи, надаючи суспільству додаткові можливості рухатися до втілення моделі сталого розвитку. Тобто соціальне підприємництво функціонально можна вважати продуктом такої соціалізації. Воно вступає у пряму залежність від рівня економічного добробуту держави, моделі організації суспільства. З'явилася реальна можливість для виділення в окрему сферу сукупність суб'єктів соціального підприємництва. Доцільність такого кроку полягає у тому, що ці суб'єкти беруть безпосередню участь у соціалізації економічної системи, надаючи можливість суспільству рухатися до моделі сталого розвитку.

Серед сільськогосподарських підприємств (табл. 1) кооперативи займають незначну частку, а серед соціальних, навпаки, – переважають (табл. 2).

Кооперація, відповідно до загальноновизначених принципів її сприйняття, може вважатися найбільш ефективною формою соціалізації підприємництва. Малопоширеність кооперативів на селі є відповідним соціальним діагнозом сільському розвитку.

Таблиця 1

Аналіз структури – складу підприємств у сільському господарстві України

Склад сільськогосподарських підприємств	Значення - за роками							
	2015		2016		2017		2018	
	од.	%	од.	%	од.	%	од.	%
Господарські товариства	7721	17,0	8700	18,2	6967	15,3	10323	21,0
Приватні підприємства	3627	8,0	3752	7,9	3215	7,1	3955	8,0
Кооперативи	596	1,3	738	1,5	448	1,0	872	1,8
Фермерські господарства	32303	71,2	33682	70,6	34137	74,9	33164	67,4
Державні підприємства	241	0,5	222	0,5	199	0,4	213	0,4
Підприємства інших форм	891	2,0	603	1,3	592	1,3	681	1,4
Усього підприємств	45379	100,0	47697	100,0	45558	100,0	49208	100,0
Підприємств на 1000 осіб сільського населення, од.	3		3		3		3	
Підприємств на 1000 осіб працездатного сільського населення, од.	8		9		8		10	
Підприємств на 10 сільських населених пунктів, од.	16		16		16		17	

Джерело: побудовано за даними Державної служби статистики України

Таблиця 2

Соціальні підприємства на селі в Україні у 2016–2017 рр.

Назва і напрям діяльності соціального підприємства	Територія розміщення
1	2
<i>Благодійний фонд «Терра Деї» (Terra Dei)</i> Надання засобів виробництва для організації власної справи сільському господарстві	с. Пийтерфолво, Закарпатська обл.
<i>Інформаційно-туристичний центр «Зелена Кременна»</i> Надання послуг організації відпочинку, у тому числі зеленого туризму	м. Кременна, Луганська обл.
<i>Комерційне соціальне підприємство «Наш Будинок Волноваха»</i> Участь на добровільних засадах у розвитку соціальної інфраструктури, вирішенні питань екологічного характеру	м. Волноваха, Донецька обл.
<i>Кондитерська «Добра Цукерня»</i> Місія – надати можливість людям з інвалідністю навчитися кондитерській майстерності	с. Чайки, Київська обл.
<i>Об'єднання сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів «Чернігівщина екологічна»</i> Сприяння поліпшенню добробуту громадян та пом'якшенню зміни клімату за допомогою відновлення земель на осушених торфовищах	Чернігівська обл., Ніжинський р-н
<i>Приватне підприємство «Малиновий рай»</i> Вирощування ягідних культур	с. Гряда, Жовківський район, Львівська обл.
<i>Приватне підприємство «Мар'їнська Міні-пекарня»</i> Випічка і реалізація хліба, хлібобулочних виробів	м. Мар'їнка, Донецька обл.
<i>Приватне підприємство «Селиська сироварня»</i> Поліпшення здоров'я нації, через вживання екопродукції. Створення нових робочих місць у сільській місцевості	с. Нижнє Селище, Хустський р-н, Закарпатська обл.
<i>Садиба зеленого туризму «Дивосвіт»</i> Надає майданчики для стартапів бізнесів у зеленому сільському туризмі	с. Геленджик, Вільнянський район, Запорізька обл.
<i>Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив «Агросвіт»</i> Організаційна, роз'яснювальна функція та забезпечення збуту сільськогосподарської продукції	с. Крехів, Львівська обл.
<i>Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив «Агрофрут»</i> Надання сезонних робочих місць у районі з низьким рівнем зайнятості	с. Романів, Львівська обл.
<i>Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив «Банілів»</i> Надання послуг з обробітку землі, придбання матеріалів	с. Банілів, Чернівецька обл.
<i>Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив «БОРТНІВ-ЕКОПРОДУКТ»</i> Надання послуг із обробітку землі, зберігання і реалізації продукції	с. Бортнів, Волинська обл.
<i>Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив «Господар-2015»</i> Створення умов соціально-економічного розвитку та стабільності; підтримка жителів, які отримують дохід від селянського господарства	с. Хоружівка, Недригайлівський район, Сумська обл.
<i>Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив «Дари Гуцульщини»</i> Переробка дикорослих грибів, ягід, трав; заморожування, сушіння	с. Селятин, Путильський район, Чернівецька обл.
<i>Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив «Дари Ланів»</i> Переробка с/г продукції членів СОК за спільної реалізації готової продукції	с. Колосова, Кременецький р-н, Тернопільська обл.
<i>Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив «Жовтневе»</i> Забезпечення послугами зі збору та охолодження молока, самозайнятості населення, а також залучення молоді до роботи в сільському господарстві	с. Покровське (раніше – с. Жовтневе), Токмацький р-н, Запорізька обл.

1	2
<i>Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив «Каїр»</i> Послуги з обробітку землі, допоміжна діяльність у вирощуванні та реалізації продукції рослинництва та тваринництва	с. Каїри, Горностаївський район, Херсонська обл.
<i>Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив «Київський»</i> Вирощування, переробка та експорт органічних ягідних культур	м. Київ
<i>Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив «Кринички»</i> Організаційно-економічне сприяння зменшенню собівартості сільськогосподарської продукції, витрат на купівлю розсади, насіння, мінеральних добрив за рахунок оптової закупівлі через кооператив	с. Котів, Бережанський р-н, Тернопільська обл.
<i>Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив «Радодар»</i> Послуги зі збору, охолодження та транспортування молочної сировини на молокопереробні підприємства	с. Радісне, Красилівський район, Хмельницька обл.
<i>Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив «Шепітчанка»</i> Надання послуг з: переробки сільськогосподарської сировини; заготівлі, зберігання, передпродажного обробітку та продажу продукції; постачання засобів, необхідних для виробництва сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки	с. Долішний Шепіт, Вишницький р-н, Чернівецька обл.
<i>Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив «Щедрий край»</i> Надання своїм членам послуг з організації: заготівлі та переробки сільськогосподарської сировини; обробітку ґрунту; діяльності та розвитку сільського, екологічного (зеленого) туризму	с. Старий Почаїв, Кременецький район, Тернопільська обл.
<i>Соціальне підприємство «ГоРодина»</i> Надання можливостей для успішної ресоціалізації колишніх безпритульних та людей у складних життєвих обставинах шляхом створення нових робочих місць для цієї категорії людей	с. Чижиків, Пустомитівський р-н, Львівська обл.
<i>Соціальне підприємство «Здорова кулінарія»</i> <i>Громадської організації «Спілка жінок Полтавщини»</i> Допомога в опануванні практичних навичок приготування страв «здорової кулінарії» за старовинними рецептами та у працевлаштуванні соціально незахищених верств населення	м. Полтава
<i>Соціальне підприємство «Натуральні соки з Екологічно чистих фруктів Карпат»</i> <i>Благодійного фонду «Карітас Коломийсько-Чернівецької єпархії»</i> Виготовлення натуральних соків для потреб власних соціальних програм. Витискання соків для населення. Продаж соків для потреб ресторанів та кафе	м. Коломия, Івано-Франківська обл.
<i>Соціальне підприємство «Пекарня «Горіховий дім»</i> Виготовлення та реалізація кондитерських виробів та страв	м. Львів
<i>Товариство з обмеженою відповідальністю «Fuse Foods»</i> Продаж готового до вживання консервованого м'яса у м'якій полімерній упаковці.	м. Київ
<i>Ферма «Святогірська коза»</i> Розведення кіз; переробка молока, виготовлення твердих і м'яких сирів, масла, морозива з козячого молока	с. Студенок, Ізюмський р-н, Харківська обл.
<i>Фермерське господарство «Гармонія СМ»</i> Продаж товарів (власного виробництва), працевлаштування представників вразливих груп населення	с. Городище-Пустоварівське, Володарський р-н, Київська обл.
<i>Фермерське господарство «Костів»</i> Реалізація органічних, продуктів здорового харчування, свіжих, із природним смаком	с. Поляни, Золочівський р-н, Львівська обл.

Джерело: сформовано з інформації довідкового видання: *Каталог соціальних підприємств України 2016–2017 роки: довідкове видання*. Київ: *Києво-Могилянська академія*, 2017. URL: <https://drive.google.com/file/d/151INaCLownZVphAgcZpk3Esp79sicw/view> (дата звернення: 28.12.2019)

Економічна соціалізація через механізм кооперування є найбільш бажаною з економічного погляду, бо дає можливість дрібним суб'єктам сільськогосподарського ринку згуртувати власні зусилля, знизити транзакційні витрати і, врешті-решт, претендувати на значно вищу, ніж поодиночі, додану вартість.

Кооперативна форма соціалізації підприємництва найбільш доцільна як у сфері соціального, так і у сфері економічного. Спроможності, мотиви людей, підприємців до кооперування залежать від системи цінностей, особистісних переконань і спроможності до колективної взаємодії. У класичному й соціальному підприємстві культивуються різні форми реалізації результативності. Наприклад, серед виробничих підприємств кооперативи демонструють ярко виражену соціальну

результативність порівняно з іншими формами господарювання у плані соціалізації, особливо через фактор зайнятості. Адже членство в кооперативі передбачає обов'язкову трудову участь, цей аспект і відрізняє кооператив від інших форм капіталістичних або економічних підприємств. Серед організаційних форм соціальних підприємств кооперативи є найбільш поширеними (табл. 2). Це вагома організаційно-економічна характеристика чинників соціалізації підприємництва на селі на користь визначення пріоритету форми підприємства у соціальній діяльності.

Поглиблюючи методичні аспекти визначення функціональних характеристик соціального підприємництва, констатуємо, що даний статус суб'єктів ринку пов'язаний із соціалізацією економічних систем.

За визначенням це «... поступове еволюційне наповнення метасистем, підсистем та елементів економічної системи капіталізму соціалістичним змістом; охоплює найважливіші елементи економічної системи: продуктивні сили, техніко-економічні відносини (а в їх поєднанні – технологічний спосіб виробництва), відносини економічної власності (а в їх поєднанні з продуктивними силами – організаційний спосіб виробництва), економічні відносини (органічну цілісність техніко-економічних, організаційно-економічних і відносин економічної власності, яку в поєднанні з розвитком продуктивних сил утворює економічний спосіб виробництва) та господарський механізм» [28, с. 333]. Тобто соціальне підприємництво можна вважати продуктом такої соціалізації. Воно вступає у пряму залежність від рівня добробуту суспільства, етапу побудови держави, моделі організації суспільства.

Соціальне підприємництво на селі є джерелом соціальних гарантій для розвитку сільських територій, жителів і лише потім у дію вступає фактор економіки цього виду діяльності. Функція соціального підприємництва як виду діяльності передбачає конкурентоспроможну комбінацію інновацій для забезпечення вирішення соціальних проблем, задоволення потреб. Цільове завдання соціального підприємства – реалізувати соціальну роль, призначення спеціалізованих організацій.

Економічний механізм господарювання все більше соціалізується, бо суспільства і держави намагаються ефективніше використовувати ресурси, світ почав дбати про соціальні ефекти господарювання понад усе. Це, зокрема, стосується збереження довкілля, підвищення соціального рівня і тривалості життя населення, тому економічні ресурси спрямовуються на дані цілі все з більшою інтенсивністю, ніж ще кілька десятиліть тому. Вже сформувався певний структурований досвід розвитку соціального підприємництва, яке показало свою ефективність у вирішенні суспільних проблем, дає змогу значно делегувати повноваження держави суспільним організаціям, окремим бізнесменам, підвищуючи соціальну відповідальність і соціальну мобільність економічних ресурсів тощо.

Соціалізація підприємництва та її організаційно-економічні характеристики залежить від мотивацій підприємця, наприклад у способах організації виробництва і праці, а також від зовнішнього середовища, яке спонукає, або, навпаки, дестимулює здійснювати соціально спрямовані дії. Тим самим формується соціальна

результативність, яка означатиме соціальний ефект від дій підприємця. Збалансований вигляд за співставленням соціальної відповідальності, корисності групової соціальної взаємодії в економічних відносинах має соціалізація підприємництва через кооперацію. Кооперативна форма соціалізації підприємництва на селі забезпечить утвердження принципів становлення соціальної держави, підвищуючи рівень соціальної й економічної відповідальності селян на колективних засадах.

Висновки. Дослідженнями встановлено, що соціалізація підприємництва є багатограним процесом, який пов'язаний із поширенням його у життєдіяльності людини. На наше переконання, викладені теоретичні положення соціалізації підприємництва дають підстави характеризувати це явище як процес утворення, поширення, розбудови системи підприємств в економічній і соціальній сферах, зокрема на селі. Важливими формальними характеристиками соціалізації вважаємо їх організаційно-економічні характеристики за формами господарювання, виробничими завданнями.

У підсумку зазначимо, що соціалізація підприємництва на селі реалізується у сфері розвитку комерційних (класичних) і соціальних підприємств. Обидва ці сектори мають свої особливості. Комерційні підприємства традиційно розвиваються в сільськогосподарському та несільськогосподарському виробничих секторах. Соціальні – ведуть переважно соціально спрямовану діяльність, де соціальна функція є головною статутною діяльністю. Соціалізація сільськогосподарських підприємств змінюється залежно від тих трансформацій, які відбуваються на селі. Зокрема, сьогодні видозмінене ставлення сільськогосподарського підприємця до підтримки розвитку сільської території, створення додаткових робочих місць. Визначальним у мотивації до таких дій є бізнесовий, економічний інтерес, що полягає у бажанні отримання прибутку, а не соціальної дії. Організаційно-правова форма підприємства визначає критерії і засади його соціалізації. Показовим є факт, що кооператив має ознаки соціально спрямованої форми підприємства, які чітко проявляються в економічній і соціальній сферах соціалізації цих структур.

Серед перспективних напрямів подальших досліджень є визначення результативності соціалізації підприємництва залежно від характеристики економічних показників розвитку підприємств різних організаційно-правових форм підприємств, які представлені і функціонують на селі.

Список літератури:

1. Оуен Р. Избранные сочинения. Том 1 / пер. С.А. Фейгиной. Москва ; Ленинград, 1950. 419 с.
2. Сміт А. Дослідження про природу і причини багатства народів / пер. з англ. О. Васильєва, М. Межевикої, А. Малівського. Київ, 2018. 736 с.
3. Шумпетер Й.А. Теорія економічного розвитку : дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу. Київ, 2011. 242 с.
4. Маркс К., Енгельс Ф. Німецька ідеологія. Москва, 1955. Т. 3. 544 с.
5. Юнус М. Мир трех нулей. Как справиться с нищетой, безработицей и загрязнением окружающей среды / пер. с англ. Москва, 2019. 275 с.
6. Башнянин Г.І., Гончарук Л.Я. Ефективність соціалізації економічних систем: методологічні проблеми методологічного аналізу. Львів, 2010. 240 с.

7. Харитоновна Е.В., Крылова Е.М. Социализация предпринимательства как фактор роста национального богатства. *Социально-экономические явления и процессы*. 2014. Т. 9. № 5. С. 76–83. URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsializatsiya-predprinimatelstva-kak-faktor-rosta-natsionalnogo-bogatstva> (дата звернення: 10.03.2020).
8. Розвиток підприємництва і кооперації: інституціональний аспект : монографія / Ю.О. Лупенко та ін. Київ, 2016. 430 с.
9. Малік М.Й. Мотивація виробничої діяльності в аграрній сфері економіки. *Методологія і організація*. Київ : ІАЕ, 1995. 177 с.
10. Солідарне сільське господарство як нова модель соціальної взаємодії між виробником і споживачем / О.М. Бородіна та ін. *Економіка АПК*. 2019. № 11. С. 6–14.
11. Дієсперов В.С. Еволюція сільськогосподарських підприємств. Київ, 2013. 290 с.
12. Шпикуляк О.Г. Соціальний капітал як інституційна основа сталого розвитку аграрної сфери. *Детермінанти конкурентоспроможності соціально-економічного розвитку регіону* : матеріали науково-практичного круглого столу, м. Чернівці, 17–18 жовтня 2014 р. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2014. С. 10–12.
13. Маринович М. Митрополит Андрій Шептицький і принцип «позитивної суми» / передм. Адріана Сливоцького. Львів, 2019. 248 с.
14. Шпикуляк О.Г. Становлення соціального капіталу в аграрній сфері трансформаційної економіки. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2007. Vol. 8. P. 28–34. URL : <http://mts.asu.lt/mtsrbid/article/view/678/704>.
15. Вебер М. Господарство і суспільство: нариси соціології розуміння / пер. з нім. М. Кушнір. Київ, 2012. 1112 с.
16. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. Київ, 2018. 216 с.
17. Вумек Дж., Джонс Д. Ощадливе виробництво / пер. з англ. Харків, 2019. 448 с.
18. Гарфорд Т. Речі, що змінили світ. Історія економіки в 50 винаходах / пер. з англ. Р. Скакуна. Київ, 2018. 352 с.
19. Бергман Х. Разделение труда и специализация в сельском хозяйстве / пер. с нем. Ю.И. Тимофеева, О.Г. Тропова. Москва, 1969. 296 с.
20. Норберг Ю. Прогрес. Десять причин з нетерпінням чекати на майбутнє / пер. з англ. Н. Мельник. Київ, 2019. 188 с.
21. Розвиток форм господарювання в сільському господарстві: проблеми і рішення : наукова доповідь / Ю.О. Лупенко та ін. Київ : ІАЕ, 2018. 54 с.
22. Медоуз Д., Рандерс Й., Медоуз Д. Межі зростання. 30 років потому. Київ, 2018. 464 с.
23. Кошарная Г.Б. Социальная ответственность субъектов предпринимательства: история и современность. *Известия высших учебных заведений. Поволжский регион*. 2014. № 1(29). С. 100–108. URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialna-otvetstvennost-subektov-predprinimatelstva-istoriya-i-sovremennost> (дата звернення: 01.03.2020).
24. Соціологічна енциклопедія / уклад. В.Г. Городяненко. Київ : Академвидав, 2008. 456 с.
25. Каталог соціальних підприємств України, 2016–2017 роки : довідкове видання. Київ : Києво-Могилянська академія, 2017. URL : <https://drive.google.com/file/d/1511NaCLownZVph-lAgcZpk3Esp79sicw/view> (дата звернення: 05.03.2020).
26. Перспективні форми організації господарської діяльності на селі : наукова доповідь / Ю.О. Лупенко та ін. Київ : ІАЕ, 2019. 114 с.
27. Шпикуляк О.Г. Теоретичні засади розвитку підприємництва в інституційному механізмі ринку. *Розвиток малих аграрних підприємств у ринковому інституційному середовищі: індикатори та ефективність* : монографія / Ю.О. Лупенко та ін. Київ : ІАЕ, 2017. 204 с.
28. Економічний енциклопедичний словник : у 2-х т. Т. 2 / за ред. С.В. Мочерного. Львів : Світ, 2006. 568 с.

References:

1. Ouen R. (1950) *Yzbrannye sochyneniya* [Selected works]. Moscow; Lenynhrad, vol. 1, 419 p.(in Russia)
2. Smit Adam. (2018) *Doslidzhennia pro pryrodu i prychny bahatstva narodiv* [Research on the nature and causes of the wealth of nations]. Kyiv: Nash format, 736 p. (in Ukrainian)
3. Shumpeter, J.A. (2011). *Teoriia ekonomichnoho rozvytku: doslidzhennia prybutkiv, kapitalu, kredytu, vidsotka ta ekonomichnoho tsykladu*. [Theory of economic development: the study of profits, capital, credit, interest and the economic cycle]. Kyiv: Kyiv-Mohyla Academy. (in Ukrainian)
4. Marks K., Enhels F. (1955). *Nimetska ideolohiia*. [German ideology]. Moscow, vol. 3, 544 p. (in Russia)
5. Yunus M. (2019) *Myr trekh nulei. Kak spravysia s nyschetoj, bezrabotysei y zahriaznenyem okruzhaiushchei sredi* [How to cope with poverty, unemployment and pollution]. Moscow, 275 p. (in Russia)
6. Bashnianyn H.I. (2010) *Efektivnist sotsializatsii ekonomichnykh system: metodolohichni problemy metrolohichnoho analizu* [The effectiveness of socialization of economic systems: methodological problems of metrological analysis]. Lviv, 240 p. (in Ukrainian)
7. Kharytonova E.V., Krilova E.M. (2014). *Sotsyalyzatsiya predprynimatelstva kak faktor rosta natsyonalnogo bogatstva* [Socialization of entrepreneurship as a factor in the growth of national wealth]. *Sotsyalno-ekonomicheskye yavleniya y protsessi*, vol. 9, no. 5. pp. 76–83. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsializatsiya-predprinimatelstva-kak-faktor-rosta-natsionalnogo-bogatstva>. (accessed 10 March 2020).
8. Lupenko Yu.O., Malik M.I., Zaiats V.M. (2016) *Rozvytok pidpriemnytstva i kooperatsii: instytutsionalnyi aspekt : monohr*. [Entrepreneurship and cooperation development: institutional aspect]. Kyiv, 430 p.

9. Malik M.I. (1995). Motyvatsiia vyrobnychoi diialnosti v aharnii sferi ekonomiky. [Motivation of production activity in agrarian sphere of economy]. Metodolohiia i orhanizatsiia. Kyiv: IAE. 177 p. (in Ukrainian)
10. Borodina O.M., Prokopa I.V., Kyryziuk S.V., Rykovska O.V. (2019) Solidarne silske gospodarstvo yak nova model sotsialnoi vzaïmodii mizh vyrobnykom i spozhyvachem [Solidarity agriculture as a new model of social interaction between producer and consumer]. Ekonomika APK, no. 11. pp. 6–14.
11. Diiesperov V.S. (2013). Evoliutsiia silskohospodarskykh pidprijemstv. [Evolution of agricultural enterprises]. Kyiv: NNTs IAE, 290 p. (in Ukrainian)
12. Shpykuliak O.H. (2014) Sotsialnyi kapital yak instytutsiina osnova staloho rozvytku aharnoi sfery [Social capital as an institutional basis for sustainable development of the agricultural sector]. Proceedings of the Determinanty konkurentospromozhnosti sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehionu (Ukraine, Chernivtsi, October 17–18, 2014), Chernivtsi : Chernivetskyi nats. un-t, pp. 10–12.
13. Myroslav Marynovych (2019) Mytropolyt Andrei Sheptytskyi i pryntsyyp «pozytyvnoi sumy» / peredmova Adriana Slyvotskoho [Andrey Sheptytsky and the principle of “positive sum” / Foreword by Adrian Slivotsky]. Lviv : Vydavnytstvo Staroho Leva. 248 p. (in Ukrainian)
14. Shpykuliak O.H. (2007). Stanovlennia sotsialnoho kapitalu v aharnii sferi transformatsiinoi ekonomiky. [Formation of social capital in the agrarian sphere of transformation economy]. Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development, vol. 8, pp. 28–34. Available at: <http://mts.asu.lt/mtsrbid/article/view/678/704>. (accessed 2 March 2020).
15. Veber M. (2012) Hospodarstvo i suspilstvo: narysy sotsiologii rozuminnia. [Economy and society: Essays in the sociology of understanding]. Kyiv, 1112 p. (in Ukrainian)
16. Veber Maks (2018) Protestantska etyka i dukh kapitalizmu. [Protestant Ethics and the Spirit of Capitalism]. Kyiv, 216 p. (in Ukrainian)
17. Vumek Dzheims, Dzhons Deniel (2019) Oshchadlyve vyrobnytstvo. [Economical production] Per. z anh. Kharkiv, 448 p. (in Ukrainian)
18. Harford T. (2018) Rechi, shcho zminyly svit. Istorii ekonomiky v 50 vynakhodakh. [Things that changed the world. History of Economics in 50 Inventions]. Kyiv, 352 p. (in Ukrainian)
19. Berhman Kh. (1969). Razdelenye truda y spetsyalyzatsiia v selskom khoziaistve. [Division of labor and specialization in agriculture]. Moscow. 296 p. (in Russian)
20. Norberh Yu. (2019) Prohres. Desiat prychn z neterpinniam chekaty na maibutnie [Progress. Ten reasons to look forward to the future]. Kyiv, 188 p. (in Ukrainian)
21. Lupenko Yu. O. (2018) Rozvytok form hospodariuvannia v silskomu gospodarstvi: problemy i rishennia [Development of agricultural forms of management: problems and solutions]. Kyiv : NNTs «IAE», 54 p.
22. Medouz D., Randers Y., Medouz D. (2018) Mezhi zrostantia. 30 rokiv potomu [Limits to growth. 30 years later]. Kyiv, 464 p.
23. Kosharnaia H.B. (2014) Sotsyalnaia otvetstvennost sub'ektov predprynimatelstva: ystoriia y sovremennost [Social responsibility of business entities: history and modernity]. Yzvestyia v'ysshykh uchebnykh zavedenyi. Povolzhskiy rehion, no. 1(29), pp. 100–108. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialnaya-otvetstvennost-subektov-predprinimatelstva-istoriya-i-sovremennost> (accessed 1 march 2020)
24. Horodyanenko V.H. (2008) Sociological encyclopedia [Sociological encyclopedia]. Kyiv : Akademvydav, P. 456 (in Ukrainian).
25. Kataloh sotsialnykh pidprijemstv Ukrainy 2016 – 2017 roky: dovidkove vydannia [Directory of social enterprises of Ukraine 2016 – 2017: Help Edition]. Kyiv. Vydavnychi dim «Kyievo-Mohylianska akademiia». 2017. Available at: <https://drive.google.com/file/d/1511NaCLownZVph-lAgcZpk3Esp79sicw/view> (accessed 5 march 2020).
26. Lupenko Yu. O. (2019) Perspektyvni formy orhanizatsii hospodarskoi diialnosti na seli [Perspective forms of organization of economic activity in the countryside]. Kyiv : NNTs «IAE», 114 p. (in Ukrainian)
27. Lupenko Yu.O., Shpykuliak O.H., Malik M.I. (2017) Teoretychni zasady rozvytku pidprijemnytstva v instytutsiinomu mekhanizmi rynku [Theoretical principles of entrepreneurship development in the institutional mechanism of the market]. Rozvytok malykh ahrarykh pidprijemstv v rynkovomu instytutsiinomu seredovyshchi: indykatory ta efektyvnist: monohrafiia [Development of small agricultural enterprises in a market-based institutional environment: indicators and efficiency: monograph]. Kyiv: IAE, 204 p.
28. Mocherniy S.V., Larina Ya.S., Ustenko O.A., Yuriy S.I. (2006). Ekonomichnyy entsiklopedichnyy slovník [Economic encyclopedic dictionary]. Lviv : Svit, P. 568. (in Ukrainian)